

I. Турчик, О. Шатинська
Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка
Л. Козіброда
Національний університет «Львівська політехніка»

ШКІЛЬНИЙ СПОРТ, ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ (ІСТОРИКО - ПЕДАГОГІЧНИЙ ДИСКУРС В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНИХ ДЖЕРЕЛ)

Актуальність дослідження обумовлена потенційною позитивною спрямованістю занять спортом для підтримання та закріплення найважливіших соціальних цінностей і установок у молоді.

Мета дослідження: здійснити історико-педагогічний дискурс (в контексті вивчення зарубіжних джерел) спорту як засобу соціалізації дітей. Здійснений аналіз дасть можливість оцінити значення занять спортом в окремих країнах та в подальшому виявити практичні рекомендації закордонних фахівців щодо соціалізації підростаючого покоління засобами спорту, які матимуть виховну та практичну значущість в Україні на сучасному етапі.

У ході дослідження використовувалися наступні методи дослідження: методи теоретичного, ретроспективного аналізу, компаративістики та узагальнення даних науково - методичної літератури й офіційних документів

Результати роботи підтверджено, що дитячий і юнацький спорт є найважливішим засобом позитивної соціалізації як особистості підлітка, так і всього молодого покоління в цілому. Встановлено, що перша половина ХХІ століття ознаменована тенденціями значного впливу спорту як соціального інституту на розвиток особистості школяра, на свідомість і суспільне життя людей, на основні види діяльності людини: економічну, освітню, культурну. Відзначено посилення інтеграційних процесів і впровадження спорту в соціальні структури суспільства; його інтенсивний розвиток як самостійного інституту; вплив спорту на соціалізацію і розвиток особистості, формування стилю життя юнацтва.

Висновок. Здійснений аналіз, засвідчив, що у результаті занять спортом, людство отримує низку переваг, а саме: особисті, соціальні, економічні, екологічні, національні. Підтверджено, що закордонні політики давно розглядають спорт як національне захоплення, здатне згуртувати суспільство єдиною національною ідеєю, наповнити своєрідною ідеологією, прагненням людей до успіху, до перемоги.

Ключові слова: шкільний спорт, молодь, соціальні цінності, засіб

I. Турчик, О. Шатинська, Л. Козіброда Шкільний спорт, як средство социализации личности (историко - педагогический дискурс в контексте изучения зарубежных источников)

Актуальность исследования обусловлена потенциальной позитивной направленностью занятий спортом для поддержания и закрепления важнейших социальных ценностей и установок у молодежи.

Цель исследования: осуществит историко-педагогический дискурс (в контексте изучения зарубежных источников) спорта как средства социализации детей. Проведенный анализ позволит оценить значение занятий спортом в отдельных странах и в дальнейшем выявить практические рекомендации зарубежных специалистов по социализации подрастающего поколения средствами спорта, которые будут иметь воспитательную и практическую значимость в Украине на современном этапе.

В ходе исследования использовались следующие методы исследования: методы теоретического, ретроспективного анализа, компаративистики и обобщение данных научно - методической литературы и официальных документов.

Результаты работы: подтверждено, что детский и юношеский спорт является важнейшим средством позитивной социализации как личности подростка, так и всего молодого поколения в целом. Установлено, что первая половина ХХІ века ознаменована тенденциями значительного влияния спорта как социального института на развитие личности школьника, на сознание и общественную жизнь людей, на основные виды деятельности человека: экономическую, образовательную, культурную. Отмечено усиление интеграционных процессов и внедрение спорта в социальные структуры общества; его интенсивное развитие как самостоятельного института; влияние спорта на социализацию и развитие личности, формирование стиля жизни юношества.

Вывод. Проведенный анализ, показал, что в результате занятий спортом, человечество получает ряд преимуществ, а именно: личные, социальные, экономические, экологические, национальные. Подтверджено, что зарубежные политики давно рассматривают спорт как национальное увлечение, способное сплотить общество единой национальной идеей, наполнить своеобразной идеологией, стремлением людей к успеху, к победе.

Ключевые слова: школьный спорт, молодежь, социальные ценности, средство

I. Turchyk, O. Shatynska, L. Kozibroda Sports as one of the means of children socialization (the historical and pedagogical discourse into sport based on the foreign sources)

The topicality of the given research is determined by the fact of the positive influence of the sport on maintaining and consolidating the most important social values and attitudes among youth.

Aim of the research: To implement the historical and pedagogical discourse into sport (based on the foreign sources) as one of the means of children socialization. This analysis will enable to assess the significance of sport in particular countries

and further identify practical guidelines of the foreign experts that concerns socialization of the younger generation by means of sports, which will have educational and practical significance in Ukraine today.

During the process of this research following methods were applied: theoretical, retrospective analysis, comparative and summarizing analysis of methodological literature and official documents.

Results of the research: It was proved that the youth sport is an essential tool for positive socialization of teenagers as individuals and all youth in general. It was determined that the first half of the XXI century marked trends of a significant impact of sports as a social institution on the development of the individuality of secondary school student. The influence of the sport can also be traced while analyzing the social consciousness and social life of the people, their main types of activities such as economy, education and culture. It is also worth mentioning that strengthening of the integration processes and the introduction of sports in the social structure of society; its intensive development as an independent institution; the impact of sport on socialization and personality development, formation of youth lifestyle.

Conclusion. The given analysis showed that as a result of sports involvement, humanity gets a number of benefits, including: personal, social, economic, environmental and ethnical benefits. It was confirmed that foreign politicians have been regarding sport as a national interest that is able to unite society under the one common national idea, to provide a peculiar ideology, to invoke the desire of people to succeed, and to reach new heights.

Kew words: scholl sport, youth, social values, mean

Постановка проблеми. Відомо, що у сучасному суспільстві спорт є одним з найпоширеніших видів дозвілля молоді. Дитячий і юнацький спорт у все більшій мірі стає інститутом первинної соціалізації особистості юного громадянина. Спорт як важливий соціальний феномен пронизує всі рівні сучасного соціуму, широко впливаючи на основні сфери життєдіяльності суспільства: на національні відносини, ділове життя, суспільне становище, формує моду, етичні цінності, спосіб життя людей. Феномен спорту володіє потужною соціалізуючою силою. Спорт, будучи складовою загальної культури людини, її здорового способу життя, часто визначає поведінку людини в навчанні, на виробництві, в побуті, у спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, виховних та оздоровчих завдань. Зростання актуальності і значущості дитячого спорту особливо важливо, враховуючи потенційну позитивну спрямованість соціалізації через спорт для підтримання та закріплення найважливіших соціальних цінностей і установок.

Визначенню його соціального впливу на учнів України займалися багато вітчизняних фахівців, зокрема таких як: Булатова М., Вацеба О., Гуревич С., Демінський О., Круцевич Т., Морозов В., Платонов В., Цьось А., Шиян Б. та інші. Відомими є російські науковці, які досліджували методологічні, ціннісно-гуманістичні аспекти фізичної культури: І. Биховська, В. Видрина, В. Гончаров, Е. Дюркгейм, Кірсанова В. та ін.

Проблеми співвідношення біологічного і соціального, тілесного і духовного в структурі людської життєдіяльності вивчаються в роботах В. Бальсевича, Л. Лубишевої, І. Биховської В.І. Столярова та ін. Вагомий внесок в опрацювання даної проблематики зарубіжних соціологів спорту: Г. Ленка, К. Хайнеманна, Дж. Лоя, Г. Кеньона, Б. Макферсон, З. Кравчика, Дж. Гуджера, Х. Ніксон та ін.

Мета дослідження: здійснити історико-педагогічний дискурс(в контексті вивчення зарубіжних джерел) спорту як засобу соціалізації дітей.

У ході дослідження використовувалися наступні методи дослідження: методи теоретичного, ретроспективного аналізу, компаративістики та узагальнення даних науково - методичної літератури й офіційних документів.

Виклад основного матеріалу. На думку сучасних російських науковців, саме у спорті найбільш яскраво проявляються такі вагомні для сучасного суспільства цінності, як рівність шансів на успіх, прагнення бути першим, перемогти не лише супротивника, але й самого себе. Спортивна діяльність, вважають фахівці, необхідна і для соціальної адаптації молоді, оскільки заняття спортом підвищують самооцінку, самоповагу, допомагають виховати віру в свої сили і можливості, а також уміння їх використовувати. Ціннісний потенціал спорту дозволяє вирішувати низку виховних завдань, створює можливості не лише для фізичного і спортивного вдосконалення, але і для морального, естетичного, інтелектуального та трудового виховання. Цей потенціал вважає Єгоричева Є. необхідно використовувати повною мірою, оскільки це найменш витратний і найбільш результативний важіль форсованого морального і фізичного оздоровлення нації. Завдяки спорту реалізується принцип сучасного життя – «розраховувати на самого себе». Це означає, що досягнення успіху залежить насамперед від особистих, індивідуальних якостей людини – честюлюбства, ініціативи, працьовитості, терпіння, вольових якостей [1].

Як стверджує своєму дисертаційному дослідженні Кірсанов В. спорт для багатьох стає формою самовираження, є природним способом прояву особистості в суспільстві. У більшості видів спорту мова йде не лише про прояви фізичної сили або витривалості, а і є цілісним вираженням людської особистості або колективу. Таким чином, заняття спортом, вважає науковець, дає людині можливість отримати задоволення від прояву своїх власних сил. Як і мистецтво, спорт постійно розкриває нові людські здібності і можливості. Він є ефективним засобом зниження соціальної напруженості в суспільстві, є дієвою профілактикою асоціальної поведінки **молоді** [2].

В той же час, інша російська вчена Новікова І.В. характеризує, інститут спорту як культурну підсистему, що здійснює суттєвий вплив на соціалізацію особистості, яка неможлива без засвоєння соціальних норм і цінностей. Спорт як канал мобільності надає можливість для ефективної реалізації соціальних потреб людини. Успішність виконання специфічних функцій спорту утруднена процесами соціокультурних трансформацій сучасного суспільства. Це характерно і для дитячого спорту, який виступає як необхідний елемент у системі відносин, що впливають на процес ідентифікації підлітка. Доступність занять професійним і масовим спортом, особливо в період первинної соціалізації, істотно впливає

на якість зв'язків, що сприяють накопиченню соціального капіталу забезпечуючи індивідам і групам можливості вертикальної і горизонтальної мобільності. Підліткові спортивні спільноти в умовах міського середовища, продукуючої проблеми інтеграції, виступають ресурсом, необхідним для утворення макро - і мікрозв'язків, що підвищують ефективність системи соціальних відносин шляхом ігрової діяльності [3].

У світі спостерігається стійка тенденція підвищення соціальної ролі шкільного спорту, про що свідчить діяльність на рівні урядів зарубіжних держав.

Важливим офіційним документом, у якому підкреслена соціальна роль спорту є прийнята у 1978 році Хартія фізичного виховання та спорту. У документі зазначено, що фізичне виховання та спорт є важливою складовою життя суспільства, декларується, що кожна особа має право на доступ до фізичного виховання та спорту, необхідних для розвитку особистості. У ній ідеться про те, що спорт і фізичне виховання сприяють збереженню й поліпшенню здоров'я, проведенню дозвілля, збагачують суспільні відносини й розвивають спортивний дух. Особлива увага приділяється співробітництву між державами, міжнародними та регіональними урядовими й неурядовими організаціями, які сприяють підтриманню миру, зміцненню взаємоповаги й дружби та створюють сприятливий клімат для розв'язання міжнародних проблем.

Цікавими є висновки, щодо соціальної ролі дитячого спорту, Європейського маніфесту «Молоді люди й спорт» (1995р.). У резолюції стверджується, що спорт у всіх формах повинен бути доступний для всіх молодих людей, не допускаючи дискримінації; має надавати рівні можливості юнакам і дівчатам, брати до уваги спеціальні вимоги до кожної вікової групи та груп зі спеціальними потребами, адже фізична активність для молодих людей є природною формою руху, базованою на елементах гри. Заняття спортом повинні бути направлені на розвиток психічних, фізичних і соціальних якостей, навчання етичних цінностей, справедливості, дисциплінованості, виховання поваги до себе і інших людей, в тому числі до груп меншості, навчання терпимості та відповідальності, виховання самоконтролю і розвиток позитивних якостей особистості та пропаганду здорового способу життя. Програми повинні відображати потреби і враховувати можливості всіх молодих людей різного віку та рівня розвитку, диференційовано підходячи до кожної з них [6].

Англійські політичні діячі, вважають, що спорт вносить значний вклад у «нову політику дня», несучи позитивні соціальні результати, такі як зниження злочинності серед молоді, зростання фізичної підготовленості та здоров'я, зниження прогулів у школі, покращення ставлення до навчання. а також надають можливість учням займати «активну громадянську позицію» [5].

У звіті уряду Англії за 2007 рік підкреслено значимість шкільного спорту у вирішенні проблем соціального характеру, його вплив на зростання відвідуваності учнями шкіл та покращення якості освіти школярів, на формування навичок самооцінки, лідерських якостей та умінь працювати у команді. Зазначено, що участь у шкільному спорті сприяє побудові інклюзивного суспільства, виробленню потреби у систематичних заняттях руховою активністю після завершення школи і найважливіше зміцнює здоров'я нації [8].

Зважаючи на вище викладене, сьогодні, державні й громадські інституції Об'єднаного Королівства та ін. держав впроваджують вузько направлені програми метою яких є залучення школярів до занять спортом та їх «повернення» до навчання й розвитку позитивних суспільних якостей [10]. Яскравим прикладом є ініційовані, парламентом програми: «Позитивне майбутнє», «Дівчата у спорті» (1999), «Покоління, що рухається» (2008) філософією яких є використання фізичної активності для особистого розвитку учнів. Зазначимо, що схожі проекти є й у США: «Навчання особистій й соціальній відповідальності» [9], «Спортивна освіта» [11] й «Спорт заради миру», що базовані на схожих принципах.

Аналізуючи фізичне виховання й спорт у школі, Kazimierz Wiatr – керівник комісії науки, освіти і спорту у Польщі - стверджує, що фізичне виховання та спорт впливають як на суспільний, так і на індивідуальний розвиток, на фізичні і психічні кондиції молодого покоління, зміцнюють здоров'я суспільства та формують потребу у систематичній руховій діяльності, яка є необхідною складовою здоров'я у будь-якому віці; наголошує, що заняття спортом вчать молодих людей працювати у колективі, формують у них прагнення до досягнення мети через значні фізичні зусилля та вміння правильно організувати власний час [4, 12].

В останні роки в США кількість наукових праць щодо соціального значення занять спортом зростає. його вплив вивчали як окремі фахівці, так і цілі організації, аналізуючи дані й зарубіжних країн. на нашу думку, найбільшої уваги заслуговує узагальнені дані відділу культури, медіа і спорту (the department for culture, media and sport), що були опубліковані в звіті за назвою «спорт й соціальне відчуження» (research report: sport and social exclusion) [7]. у ньому групою науковців було порівняні переваги занять спортом, у тому числі й шкільним, які були встановлені чотирма спортивними організаціями різних країн, а саме в канаді - парковою й рекреаційною федерацією в онтаріо (parks and recreation federation of ontario), у новій зеландії - хіллари комісією (hillary commission), у великобританії - спорт в англії (sports england) і в США - асоціацією місцевого самоврядування (local government association). переваги, які людство отримує в результаті занять спортом були узагальнені в чотири групи: особисті, соціальні, економічні, екологічні, національні (табл.1.).

Табл.1.

Переваги занять спортом

Види переваг	Організації			
	Паркова й рекреаційна федерація в	Хіллари комісія (Нова	Спорт в Англії (Велико-	Асоціація місцевого самовряду-

		Онтаріо (Канада)	Зеландія	Британія	Ванія (США)
Особисті					
1	Збагачує життя	*	*	*	
2	Забезпечує здоров'я	*		*	*
3	Допомагає управляти/ справлятися зі стресом	*		*	*
4	Формує самооцінку	*	*		*
5	Додає задоволеності у житті	*		*	
6	Розвиває людину	*	*		
7	Стимулює вибір позитивного способу життя	*	*		
8	Відкриває життєві обрії та покращує якість життя	*			
9	Покращує академічну успішність			*	*
Соціальні					
1	Зміцнює громаду	*	*	*	*
2	Зменшує відчуження/самотність/антисоціальну поведінку	*	*	*	*
3	Сприяє етнічній / культурній гармонії	*	*	*	
4	Зміцнює родинні зв'язки	*	*		
5	Залучає можливості спільнот	*	*	*	*
6	Надає доступ інвалідам/ знедоленим	*		*	
7	Формує гордість за громаду	*	*		
8	Формує етичну модель поведінки (без обману, насильства, наркотиків)		*		
Економічні					
1	Економічно ефективна профілактика здоров'я	*		*	*
2	Зростання продуктивної робочої сили	*		*	
3	Невеликі суми вкладу і значні у поверненні	*			
4	Залучення або зростання нових видів бізнесу	*			
5	Зменшення вандалізму і криміналу	*		*	
6	Каталізатор туризму	*			
7	Фінансування охорони навколишнього середовища	*		*	
8	Регенерація робочих місць для спільноти			*	*
Екологічні					
1	Сприяння здоровому довкіллі	*		*	
2	Захист/відновлення навколишнього середовища	*		*	*
3	забезпечення стійкого навколишнього середовища	*		*	
Національні					
1	Інтеграція та єдність культурна		*		
2	Формування гордості		*	*	
3	Торговий баланс/маркетинг		*		
4	Міжнародний вплив/представлення			*	

ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ: розробка практичних рекомендації закордонних фахівців щодо соціалізації підростаючого покоління засобами спорту, які матимуть виховну та практичну значущість в Україні на сучасному етапі.

ВИСНОВКИ: таким чином, можна стверджувати, що дитячий і юнацький спорт є найважливішим засобом позитивної соціалізації як особистості підлітка, так і всього молодого покоління в цілому. Актуальність і значимість дитячого спорту в сучасних вітчизняних умовах зростають.

Перша половина ХХІ століття ознаменована тенденціями значного впливу спорту як соціального інституту на розвиток особистості школяра, на свідомість і суспільне життя людей. Насамперед зростає вплив спорту на основні види діяльності людини: економічну, освітню, культурну; посилюються інтеграційні процеси і впровадження спорту в соціальні структури суспільства; продовжують активно проявлятися сучасні тенденції інтенсивного розвитку спорту як самостійного інституту; суттєво посилюється вплив спорту на соціалізацію і розвиток особистості, формування стилю життя юнацтва. У результаті занять спортом, людство отримує низку переваг, а саме: особисті, соціальні, економічні, екологічні, національні.

Політики давно розглядають спорт як національне захоплення, здатне згуртувати суспільство єдиною національною ідеєю, наповнити своєрідною ідеологією, прагненням людей до успіху, до перемоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Егорычева Е.В. Развитие социальнo значимых свойств у студентов вузов с помощью физической культуры / Е.В. Егорычева, Т.Н. Хаирова, Л.Б. Дижонова, С.В. Мусина // Известия ВолгГТУ: межвуз. сбнауч. ст. № 7 / ВолгГТУ. – Волгоград. - 2007. – С.105-107.
2. Кирсанов В.Е. Детский и юношеский спорт как средство социализации молодого поколения [Электронный ресурс] // Режим доступа до дж. <http://www.dissercat.com/content/detskii-i-yunosheskii-sport-kak-sredstvo-sotsializatsii-molodogo-pokoleniya>
3. Новикова И.В. Дворовый футбол как фактор формирования социальнoго капитала подростков в условиях современно города. [Электронный ресурс] // Режим доступа до дж. <http://www.dissercat.com/content/dvorovyi-futbol-kak-faktor-formirovaniya-sotsialnogo-kapitala-podrostkov-v-usloviyakh-sovrem#ixzz47a91JGTT>
4. Турчик І.Х. Шкільний спорт як соціально-ціннісна система у працях зарубіжних фахівців /І.Х. Турчик // Проблеми современного педагогического образования. Сер.: Педагогика и психология. – Сб. статей: Ялта: РИО КГУ, 2014. – Вып.46. – Ч.6. – С.206-213
5. Шиян О. / Роль спорту в навчально-виховному процесі шкіл Великої Британії/ Шиян О.І, Турчик І.Х. //Фізичне виховання в школі. – 2005.- №1. – С.51-54.
6. Children and Young People's Participation in organized Sport [Электронный ресурс] // Режим доступа до дж.:<https://www.gov.uk/government/publications/children-and-young-peoples-participation-in-organised-sport-omnibus-survey>.
7. Collins M. Sport and Social Exclusion / Collins Michael Frank, Kay Tess // Psychology Press. - 2003. - P. 304
8. DCMS (Department for Culture, Media and Sport). Department for Education and Skills).Departmental report, Norwich: HMSO- 2007.
9. Hellison D. Teaching responsibility through physical activity/ Hellison D.. -Champaign, IL: HumanKinetics.- 1995
10. Sandford R. Young people and the role of physical activity in enhancing personal. Social development: Evaluating sustainable impact / Sandford R., Armour K. and Duncombe R. // Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference, September, at the University of Warwick, UK. – 2006
11. Siedentop D. Sport Education: quality PE through positive sport experiences/Siedentop D.-Champaign, IL: Human Kinetics.- 1994
12. Wychowanie fizyczne I sport w szkole / red. Zbigniew Szaleniec, Jozef Bergier. – Komisja Nauki, Edukacji I Sportu Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa: Kancelaria Senatu, 2010 . – p.155